

De staking bij de wed. J.B. de Beer in 1908

Paul van Dun*

Op 21 mei 1908 brak er in de weverij van de firma Wed. J.B. de Beer een staking uit. Tweeëntwintig wevers - voor het overgrote deel lid van de socialistische textielarbeidersbond de 'Eendracht' - legden toen het werk neer. De staking zou tot 26 juli 1908 duren. Voor de Tilburgse afdeling van de 'Eendracht' had de staking grote gevolgen. Door de 'Vereeniging van Tilburgsche Fabrikanten van Wollenstoffen' (VTFWS) werd namelijk een zwarte lijst met namen van de bekende Eendrachtleden opgesteld. De op deze lijst vermelde arbeiders konden het vergeten om in de Tilburgse textielindustrie nog aan werk te komen. Spoedig na de staking werd de Tilburgse afdeling van de 'Eendracht' dan ook opgeheven. Pas in mei 1914 werd er een nieuwe afdeling van deze bond opgericht.

In dit artikel zal ik het ontstaan, het verloop en het einde van deze staking beschrijven. De rol die de bij het conflict betrokken organisaties speelden, zal hierbij als een rode draad fungeren.

De betrokken arbeidersorganisaties

In 1908 waren er voor de Tilburgse textielarbeiders drie verschillende bonden. Van deze drie was de R.K. weversbond 'St. Severus' de oudste. Deze bond werd op 2 februari 1896 officieel opgericht en was erkend door het kerkelijk gezag. De kerk had door een aan het bondsbestuur verbonden geestelijk adviseur invloed op het doen en laten van de bond. St. Severus telde in 1908 ongeveer 1000 leden.

Met haar 800 leden was de zich 'R.K. Textielarbeidersvereniging' noemende Tilburgse afdeling van Unitas in grootte de tweede Tilburgse textielarbeidersbond. Unitas ontstond in 1895 in Twente als samenwerkingsverband tussen katholieke en protestantse textielarbeidersbonden. Alfons Ariëns was de grote inspirator achter Unitas. De in 1904 opgerichte Tilburgse afdeling had overigens alleen katholieke arbeiders als lid. Het verschil met St. Severus was er vooral in gelegen dat de Unitasafdeling meer dan de eerste opkwam voor hogere lonen en verkorting van de arbeidsduur. Verder was de Unitasafdeling niet door de kerk erkend. De bond had

dan ook geen geestelijk adviseur, zodat de invloed van de kerk op de bond minimaal was. Met name om deze laatste reden keerde de Tilburgse clerus zich meermalen tegen het Unitaslidmaatschap van katholieke arbeiders.

De derde Tilburgse textielarbeidersbond was de bij het Nederlandsch Verbond van Vakverenigingen (NVV) aangesloten moderne textielarbeidersbond de 'Eendracht'. De Tilburgse afdeling van deze socialistisch geïntendeerde bond werd in het begin van de twintigste eeuw opgericht en telde in 1908 een kleine 40 leden.¹⁾

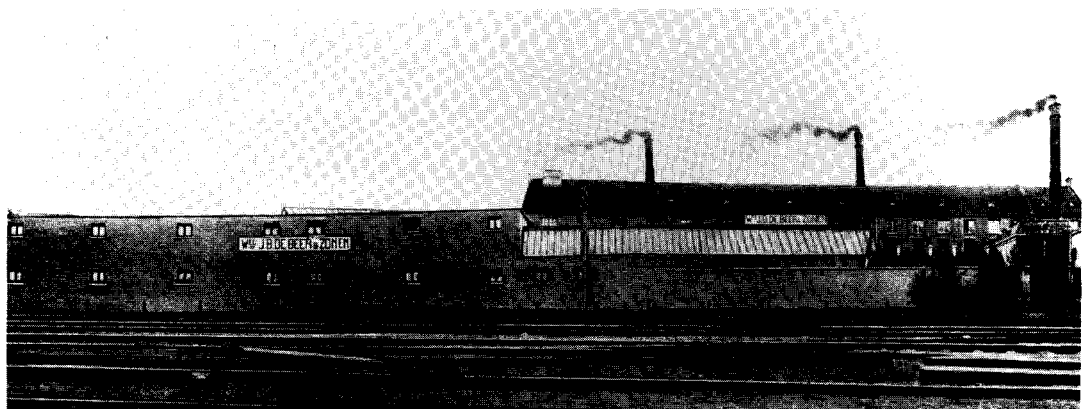
De betrokken ondernemersorganisatie

Het merendeel van de Tilburgse wollenstoffenfabrikanten was verenigd in de VTFWS. Deze patroonsorganisatie werd in februari 1897 opgericht. Het bestaan van een arbeidersbeweging in Tilburg was de aanleiding hiertoe.

Van vakbonden moesten de Tilburgse textielabrikanten niet veel hebben. Zelfs de totstandkoming van katholieke vakbonden zagen ze als het binnendringen van socialisti-

* Drs. Paul van Dun (Tilburg, 1959) studeerde economische en sociale geschiedenis aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Hij schreef zijn doctoraalscriptie over de verhoudingen tussen kerk, kapitaal en arbeid te Tilburg in de periode 1895-1918.

afb.1 De fabriek van Wed. J.B. de Beer & Zonen aan de Heuvel langs de spoorlijn, ca. 1915.

sche invloed. Met de vakbeweging werd door de VTFWS dan ook niet veel rekening gehouden. Het overgrote deel van de verzoeken dat de bonden aan deze organisatie deden, werd gewoonweg afgewezen. Slechts op een negatieve manier hield de VTFWS rekening met de vakbeweging. Dit bleek heel duidelijk toen in 1902 de VTFWS-leden onderling besloten de 'Overeenkomst betreffende werkstakingen' aan te gaan. Men zei dat de overeenkomst als doel had werkstakingen te voorkomen, maar het voornaamste doel van de overeenkomst was om een gezamenlijk front tegen de bonden te kunnen vormen. Een algehele uitsluiting van de arbeiders bij de VTFWS-firmanten was het zwaarste middel waarin de overeenkomst voorzag. Bij de uitvoering van de overeenkomst speelde de zogenaamde Raad van XIV een beslissende rol.

De VTFWS was een neutrale organisatie. De vereniging wilde geen katholieke signatuur aannemen, omdat ze onder haar leden ook een joods en een protestants lid telde. Daarnaast was men van mening dat godsdienst en zaken niets met elkaar te maken hadden. Godsdienst zag men als een privéaangelegenheid.²⁾

Het voorspel van de staking

De belangrijkste oorzaak voor de staking in 1908 bij de firma De Beer was onvrede over de beloning. Deze onvrede ging terug tot in 1907. Als gevolg van een andere berekeningswijze van het stukloon was er toen gisting onder de arbeiders ontstaan. Met name de bij de firma werkzame Eendrachtleden kwamen in actie. Ondanks dat de VTFWS er beducht voor was, kwam het in 1907 overigens nog niet tot een staking. De vereniging was van mening dat de Eendracht een staking probeerde uit te lokken. In september besloot het VTFWS-bestuur dan ook van St. Severus en Unitas een verklaring te eisen dat ze niet met de Eendracht in zee zouden gaan. Op een op 17 september 1907 volgend overleg tussen de VTFWS enerzijds en Unitas en St. Severus anderzijds, gaven deze twee bonden te kennen dat het bestuur van de Eendracht een staking nog niet zou steunen. Tijdens dit overleg spraken ze ook als hun mening uit, dat het VTFWS-bestuur er fout aan had gedaan de Eendracht niet voor het overleg uit te nodigen.³⁾

Half oktober kwam het conflict in een stroomversnelling. Op de veertiende van die maand stuurden de drie bonden gezamenlijk een veertiental (loon)eisen aan de firma. Deze eisen gingen de VTFWS te ver. Op 16 en 18 oktober riep de vereniging haar Raad van XIV bij elkaar. Deze vond de eisen van de

bonden buitensporig. Aan de andere kant kwam de Raad echter tot de conclusie dat de lonen bij de firma De Beer weliswaar voldoende, maar ook niet echt schitterend waren. Toch kreeg de firma de steun van de Raad toegezegd. Voorwaarde was wel dat ongemerkt door de firma aan een drietal kleine looneisen van de bonden zou worden tegemoetgekomen. De firma zei dit toe. Tijdens het een week later gehouden overleg tussen de bonden en de Raad van XIV werd afgesproken dat de bonden op het kantoor van de firma zouden mogen gaan onderzoeken of er inderdaad een achteruitgang van het stukloon had plaatsgevonden.⁴⁾

Waarschijnlijk is de tactiek van de VTFWS geslaagd. De firma stuurde de VTFWS namelijk een briefje waarin zij bedankte voor de hulp bij het tot een goed einde brengen van het conflict. Op de VTFWS-bestuursvergadering van 18 november 1907 werd van deze brief melding gemaakt. Op dezelfde vergadering kreeg het conflict voor de Eendracht een staartje:

'Nog wordt teruggekomen op het conflict Wed. J.B. de Beer en Zn. in verband met het feit dat de wevers, leden van de Eendracht aan socialisten verwant zijn althans hiermede voeling houden. De leden waren eenstemmig van oordeel dat moeilijk zoude zijn deze geheel te weren doch in de vergadering zou de meening der leden kunnen worden gevraagd om bij aanneming zich vooraf te vergewissen of inderdaad nieuw aangekomenen tot die corporatie behooren.'⁵⁾

Op de eerstvolgende vergadering van de VTFWS werd de leden aangeraden zo min mogelijk Eendrachtleden aan te nemen. De eerste steen richting Eendracht was geworpen.

De staking een feit

In het voorjaar van 1908 kwam de onvrede over de beloning weer terug bij de arbeiders op de fabriek van De Beer. Daarnaast bestond er ook wrevel over het beboeten van wevers voor dingen die ze niet gedaan hadden, het lange wachten op grondstoffen en onder andere de wijze waarop het fabrieksreglement werd toegepast.

Op een eind april of begin mei gehouden fabrieksvergadering werd daarom besloten een zogenaamde fabriekscommissie op te richten. Deze commissie zou met de firma de grieven van het personeel moeten gaan bespreken. Tijdens de fabrieksvergadering had de propagandist van de Eendracht - Elfers - bezwaar gemaakt tegen het vormen van de commissie. Hij vreesde dat haar leden ontslagen zouden gaan worden. Maar Unitas en St. Severus wilden beslist de commissie.

DE WRKSTAKING BIJ DE FIRMA WED. DE BEER & ZONEN.

De firma Wed. de Beer & Zonen bericht ons:

Dd. 21 Mei is door ons bij aangetoekend schrijven aan den heer J. H. Elfers, vertegenwoordiger van den Alg. Ned. Bond van Textielarbeiders „de Eendracht” te Tilburg, het volgende ter kennis gebracht:

Alle leden uwer vereeniging „de Eendracht”, die 20 Mei l.l. 'smorgens te zes uur in onze fabriek het werk hebben neergelegd, zijn vanaf dien datum, ingevolge onze proclamatie van 19 Mei j.l. wegens dienstweigering niet meer in onzen dienst en worden daarin ook niet meer toegelaten.

*afb. 2 Mededeling in de
Tilburgsche Courant van
23 mei 1908.*

Hierom stemde Elfers er uiteindelijk ook mee in.

De angst van Elfers was overigens niet ongegrond. Op 12 mei werd namelijk aan twee leden van de commissie, de wevers Vriends en Pistorius, ontslag aangezegd. Vriends was in ieder geval lid van de Eendracht. Als motief voor het ontslag werd door de firma opgegeven dat de twee regelmatig te laat zouden komen. Het ontslag zou op 20 mei ingaan.⁶⁾ Vanuit de bonden werd daarop gepoogd om door overleg met de firma De Beer het ontslag ongedaan te krijgen. Omdat de firma weigerde met de bondsbesturen te spreken, liepen deze pogingen op niets uit. De afdeling van de Eendracht besloot daarom hardere actiemiddelen te kiezen. Op maandag 19 mei werd door de bij de firma werkzame Eendrachtleden besloten om, als het ontslag niet ongedaan gemaakt zou worden, het werk op 21 mei te staken.

Het ontslag werd niet ongedaan gemaakt. Op 21 mei gingen 22 van de 26 bij de firma werkzame wevers in staking. Van deze 22 waren er twee bij St. Severus, twee bij Unitas en maximaal 16 bij de Eendracht aangesloten. Minimaal twee waren er ongeorganiseerd.

Onmiddellijk nadat de Eendracht had aangekondigd eventueel te zullen gaan staken, had de firma De Beer te kennen gegeven dat iedereen die aan de stakingsoproep gehoor zou geven niet meer terug hoefde te komen. Waarschijnlijk om zich tegen deze broodroof in te dekken, hadden de twee stakende St. Severus-leden verklaard niet te durven gaan werken. Ook niet na geboden politiebescherming.⁷⁾

De bonden en de staking

Reeds op de eerste dag van de staking motiveerde de Eendracht waarom ze tot de staking was overgegaan. Ze deed dit in een verklaring die werd uitgedeeld:

“Zooals velen reeds zullen weten hebben de arbeiders van de Wed. de Beer met medeweten van de besturen van de drie bonden getracht eenige billijke grieven opgelost te krijgen. Een commissie (...) uit de arbeiders is gekozen op aandringen van de besturen van St. Severus en Unitas om die grieven met de Firma te bespreken. In plaats echter, dat de Firma die Commissie ontvangt om daarmede de grieven te bespreken geeft ze twee van de vier commissieleden gedaan. Op de fabrieksvergadering waar de Commissie is gekozen, is door de betrokken arbeiders de vrees uitgesproken, dat de Firma (...) die commissieleden zou ontslaan of bemoeilijken. Dit werd echter door de besturen van St. Severus en Unitas niet erkend (...).

Wat echter door de besturen niet werd verwacht is toch gebeurd. De Firma heeft twee der commissieleden ontslagen. Alles is door de besturen gedaan om dit ontslag ongedaan gemaakt te krijgen, echter zonder resultaat. De Firma de Beer wenschte zelf niet met de besturen over de kwestie te confereeren. Toen bleef er niets anders over, (...), om het laatste middel toe te passen.

Maandagavond werd door de arbeiders dan ook besloten: Woensdag het werk niet op te vatten, als de twee arbeiders gedaan kregen.⁸⁾

Op een later gehouden stakersvergadering noemde Eendracht-voorzitter Elfers het ontslag een aanslag op het verenigingsleven. Unitas en St. Severus ontkenen niet dat de gronden waarop de Eendracht de staking was begonnen onwaar waren. Toch keurden ze de staking af. Dit omdat de firma niet tijdig genoeg was gewaarschuwd. De Eendracht had acht dagen moeten wachten alvorens de staking daadwerkelijk te proclameren. Wel steunden beide bonden hun stakende leden financieel.

Dit laatste kwam ook terug in een in de Nieuwe Tilburgsche Courant van 26 mei 1908 verschenen verklaring van St. Severus. In deze verklaring stelde de bond verder dat er een commissie gevormd moest worden om in de zaak te gaan bemiddelen. Voor de commissie werden de Eendracht en Unitas uitgenodigd. Beide bonden gingen akkoord.⁹⁾

De Firma De Beer en de staking

De visie van de bonden dat het ontslag een aanslag op het verenigingsleven was, is naar mijn mening correct. Ten eerste pleit hiervoor de datum waarop het ontslag is aange-